

IRODALOM

FOLYÓIRATCIKKEK

TIENDA, M.: *Demography and the social contract*. (Demográfia és a társadalmi szerződés.) *Demography*, 2002/4. 587–616. p.

Az Egyesült Államok megalakulása óta folyamatosan szembesül a befogadás és az egyenlőség egyidejű kihívásaival. Az újabb időkben ellentmondásosan viszonyulnak ezekhez az értékekhez a kisebbségek kezelése és a bevándorlók jogállása területén. A népesség sokszínűsége szükségessé teszi a demokratikus elvek és a demográfiai realitás összehangolását. Az adatok a csoportok közti határvonalak kifejezettebbé válását és a polgári hierarchia erősödését jelzik.

1950-ben az Egyesült Államok népességének 90 százaléka volt fehér amerikai, ami 2000-re 71 százalékra csökkent. A feketék és a spanyol-amerikaiak aránya most 12–12 százalék, az ázsiaiaké pedig 4 százalék. 2000-ben a népesség 10 százaléka külföldi születésű volt. A bevándorlók helyzetére utal, hogy amíg 1999-ben a lakosság 12 százaléka volt szegény, a bevándorlók között ez az arány 17 százalék volt. A legtöbb szegény a Latin-Amerikából érkező bevándorlók közül kerül ki.

Az egyes etnikai csoportok iskolázottsági különbségeit fenntartani látszik, hogy a bevándorlók zöme vagy igen alacsony, vagy igen magas iskolai végzettséggel rendelkezik. A 25 éves és idősebb Amerikában születettek 87 százaléka középfokú végzettséggel (high school graduation) rendelkezik, míg a külföldi születésű amerikaiaknál ez az arány csak 67 százalék.

A szerző részletesen tárgyalja miként biztosította mindenkor az amerikai alkotmány az állampolgárság megadását és azzal összefüggő jogosultságok esetenként államokként változó körét: szavazati jog, választhatóság, szenátusi képviselet. Emellett kitér az EU bevándorlással, valamint a munkaerő szabad áramlásával kapcsolatos állampolgárság-megadási gyakorlatára, megkülönböztetve az állampolgári jogok és az állampolgári státusz kérdését. Jelenleg 5,5 millió EU állampolgár rendelkezik Európa-szerte korlátozott politikai jogokkal, a választójog és más előjogok azonban nem vonatkoznak a harmadik országbeliekre.

Az Egyesült Államok viszonylag szabad bevándorlási politikájának fenntartása esetén 2020-ra a népesség 36 százalékát teszik ki a kisebbségek, és ez az arány 2050-ben eléri a 47 százalékot. Amennyiben szigorúbbá válna a bevándorlási politika, az addig bevándoroltak nagyobb termékenysége önmagában is még 30–40 évig erősítené a népesség sokféleségét. A Függetlenségi Nyilatkozatban alapvető értéknek megfogalmazott szabadság, demokrácia és egyenlőség melletti elkötelezettség a bevándorlók társadalmi befogadása mellett szól. De ha csak a társadalmi igazságosságot tartjuk szem előtt, az is az állampolgársággal nem rendelkezők gyakorló állampolgárokként való kezelését kívánja meg. Az 1990-es években hozott törvények ugyanakkor a személyi okmányok nélkül érkező bevándorlóknak az oktatási, egészségügyi és szociális ellátó rendszerek szolgáltatásainak igénybevételére való jogosultságát korlátozzák. Helyi kezdeményezések a bevándorlók társadalmi elfogadásának irányába mutatnak: iskolai bizottságokban való szavazati jog, helyi választásokon való részvétel. Ez viszont ese-

tenként az afro-amerikaiak ellenkezésével találkozott, mivel háttérbe szorulásuktól tartanak.

A felsőoktatásban való részvétel biztosításának hosszú távú a hatása. A felsőfokú végzettség növeli a jövedelmet és az érintettek általános jólétét. Ez a jövőben válik majd kritikussá, amikor a bevándorlók egyre nagyobb arányban járulnak hozzá az amerikai gazdaság teljesítményéhez.

Sz. K.

LESTHAGHE, R.–NEELS, K.: From the first to the second demographic transition: an interpretation of the spatial continuity of demographic innovation in France, Belgium and Switzerland. (Az első demográfiai átmenettől a másodikig: a demográfiai megújulás területi folytonosságának magyarázata Franciaországban, Belgiumban és Svájcban.) European Journal of Population, 2002/4. 325–351. p.

A két demográfiai átmenet tanulmányozása során a szerzők a házasságkötési jellegzetességek, a termékenységi változások és a társadalmi körülmények változását tették elsősorban vizsgálat tárgyává.

A demográfiai átmenetek közötti különbségek első jellemzője a házasságkötési jellegzetességek gyökeres változása. Az első átmenet időszakában a házasságra lépők aránya fokozatosan emelkedett egészen 1960-ig, időnkénti megtorpanással, mely főleg a krízisek időszakában, pl. háborúk alatt, a gazdasági világválság éveiben volt tapasztalható. Ezzel párhuzamosan az első házasságkötési életkor is folyamatosan csökkent. A második átmenet időszakában a házasságra lépők aránya csökkent, és a házasságkötési életkor emelkedett. Ez nem csak a házasság előtti együttélés terjedésével magyarázható, hanem a későbbi otthon-elhagyás lehetőségével és az egyedülállóként való élet elismertségével is. Korábban a házasság előtti együttélés és a házasságon kívüli gyermekvállalás szokásos gyakorlat volt, melynek az első átmenet időszakában tapasztalt visszaszorulása mögött az állam és az egyház ellenkező irányú állásfoglalása volt. A második átmenet időszakában ellenkező irányú tendenciákat tapasztaltuk: az együttélés ismét terjedt és a házasságok kívüli termékenység látványosan emelkedett. Ezen túl az otthon-elhagyás és a házasságkötés közötti időszak hossza is növekedett, amit olyan tényezők is támogattak, mint a nők gazdasági függetlenségének igénye. Összefoglalóan a két átmenet idején a házasságkötési életkor, a házasságon kívüli együttélés és a nem-házasság termékenység terén ellentétes tendenciák érvényesültek.

A nupcialtás rendszerében a válás és az újraházasodás gyakorlata is másként alakult a két periódusban. Az első átmenetet a válások alacsony és az újraházasodások magas aránya jellemezte. A második átmenet a ritka válások gyakorlatának végét jelentette, az életfogytig tartó kapcsolat intézménye alapvetően megkérdőjeleződött. Az első átmenet idején az újraházasodók elsősorban az özvegyek közül kerültek ki, de ha valaki elvált, az újraházasodás egy új élet kezdetét jelentette számára. A második átmenetben mind az elváltak, mind az özvegyek körében jelentősen csökkent az újraházasodás gyakorlata, sokszor az újraházasodás helyett inkább az együttélést választották. Ez számos előnnyel járt a kapcsolatra lépőkre nézve: az előnyök nem csak jövedelemképzés és adózás terén jelentek meg, de nem változott meg a korábban kialakult öröklési rend stb. Mindezek összekapcsolhatók a szabad jövő iránti igénnyel is.

A termékenység terén az első átmenetet a csökkenés jellemezte. A születések házaságban történtek, s a csökkenés a magasabb életkorokban, a hosszabb házasságtartam melletti termékenység mérséklődéséből adódott. A gyermektelen házasságok aránya csekély volt. Ezt az időszakot a nem kellően hatékony fogamzásgátlás is jellemezte, amely a munkásosztály tagjai körében alapvetően a coitus interruptus alkalmazása, az iskolázottabb és vallásos csoportokban a naptár módszer követése volt. A fogamzásgátlás tökéletlensége miatt sok volt a nem kívánt terhesség, s az azokból született gyermekek járultak hozzá ahhoz, hogy a termékenység még sokáig a reprodukciós szint felett maradt. Az első átmenetet a csökkenő illegitím születésszám jellemezte, a második átmenet alatt ismét emelkedett a házasságon kívüli születések száma és a gyakorivá vált, hogy a gyermeket nem-házás kapcsolatban nevelik fel. Korábban a szándékos gyermektelenség szinte ismeretlen volt a házasságokban, most az együttélők körében arányuk növekvő.

Számos – a termékenységet közvetetten befolyásoló – társadalmi jelenség is alapvető fordulatot vett: az első átmenet időszakában az alapvető anyagi javak megszerzése a fő cél, mint amilyen a jövedelem, lakás, iskoláztatás, egészségi ellátás, társadalombiztosítás stb. A második átmenetben már „magasabb rendű” célok elérését kívánják, mint az egyéni autonómia, önmegvalósítás, demokrácia, elismerés. A korábbi szolidaritás helyett a tolerancia a fő érték. Sorolni lehetne a hasonlóan alapvető változásokat: nemi szerepek elkülönülése, majd kiegyenlítődése stb.

A két demográfiai átmenet területi érvényesülését vizsgálva a szerzők megállapítják, hogy az első és második demográfiai átmenet területi érvényessége szinte azonos: ahol az első átmenet korábban kezdődött, ott a második is kifejezettebben érvényesül. Kimutatható, hogy a második átmenet ott mutatható ki hangsúlyosabban, ahol a nők iskolázottabbak, nagyobb fokú az urbanizáció, a nők nagyobb arányban jelennek meg a munkaerőpiacon és magasabb a terciér szektorban foglalkoztatottak aránya. Mindezek a jellegzetességek országhatárokon átnyúlóan érvényesülnek.

M. Á.

VALLIN, J.: *The end of the demographic transition: relief or concern?* (A demográfiai átmenet vége: megkönnyebbülés vagy nyugtalanság?) *Population and Development Review*, 2002/1. 105–120. p.

Az utóbbi évszázadok történelmét átszövi a népesség túl gyors növekedésétől, vagy fogyásától való félelem. Kérdés, hogy e gondolatok miként keltek újra életre, amikor az ENSZ kibocsátotta legújabb becslését a következő ötven évre látható népességi perspektívákról.

Az elmúlt ötven esztendő áttekintve azt látjuk, hogy a világ népessége 1950 és 1987 között megkétszereződött, s száma a 2,5 milliárdról 5 milliárdra növekedett. Ilyen gyors növekedés az emberiség történetében példa nélküli. Hogy elképzeljük e növekedés kivételességét, játsszunk egy kicsit. Ha feltesszük, hogy Ádám és Éva százezer évvel ezelőtt (amikor a szakértők véleménye szerint a Homo sapiens megjelent) kezdte el benépesíteni a Földet, akkor 31 alkalommal kellett a népességnek megkettőződnie, hogy 1950-re elérje a 2,5 milliárdot. Ezt az jelenti, hogy átlagosan 3000 évente kellett a

népesség számának duplázódn! Ennyi idő elegendő világbirodalmak létrejöttéhez, tündökléséhez és bukásához!

A népesség számának jelentősebb változásáról a tizennyolcadik század közepétől vannak átfogó és biztos információink. A korábbi évezredekben a magas halandóság ellensúlyozására magas termékenységre volt szükség. Három gyermek közül kettő nem érte meg első születésnapját és a születéskor várható élettartam nem nagyon haladta meg a 25 évet. Ilyen körülmények között a nőknek 5–6 gyermeket kellett szülni, hogy a népesség reprodukciója biztosítva legyen. A törekeny egyensúlyt járványok, háborúk, éhínségek törték meg, amiket az egyensúlyi állapot lassú kialakulása követett.

A felfedezések vagy új technikák kialakulása hatással volt a népesség növekedésére is: a földművelés és állattenyésztés felfedezése újabb lehetőségeket adott a népesség növekedésének, megnyitva az utat az addig nem tapasztalt gyors népességfejlődés előtt. Az időszámítás előtti ötödik és negyedik évezred között az emberiség lélekszáma 15 millióról 150 millióra emelkedett. Ezt követően ismét a lassú, járványokkal tarkított növekedés volt a jellemző egészen a tizennyolcadik század közepéig. Ezt követően a nagy változások Európában kezdődtek el, s terjedtek át a világ más részeire is. A demográfiai átmenetben a születések és halálozások csökkenésének fáziseltolódása eredményezte a népesség igen gyors növekedését (a halálozások száma előbb csökkent le, mint a születéseké), s a népesség létszáma 2000-re a 6 milliárdot érte el. Az elmúlt 50 esztendőben a népesség száma 2,5 milliárdról 6 milliárdra emelkedett. A következő 50 esztendőre az ENSZ előrejelzése 3,5 milliárdos növekedést prognosztizál. Ez azt jelenti, hogy míg az előző ötven évben a népesség 140 százalékkal növekedett, addig a következő 50 esztendőben már csak 60 százalékkal fog nőni. A növekedés mérséklődése kedvező, de azt is látni kell, hogy a növekmény a legszegényebb országok népességeiben fog bekövetkezni. Lehet, hogy az átmeneti időszaknak vége, de következményei az egyenlőtlen fejlődés miatt sokáig velünk élnek.

Az átmeneti időszak egyik következménye a kialakult korstruktúra. Egyrészt a születések számának csökkenése miatt, másrészt az időskorúak mortalitásának csökkenése következtében a népesség látványosan öregszik. A 60 évesek vagy idősebbek aránya Franciaországban jelenleg 20 százalék, Kínában csak 10 százalék. Ha mindkét országban a 2,1-es értéken állandósulna a teljes termékenységi arányszám, 2050-re mindkét országban akkor is már a népesség 30 százaléka lenne 60 éves vagy idősebb. Ha a népességszám változásának peremfeltételei – a termékenység és halandóság egy kedvező szinten stabilizálódik, ami 2,1 átlagos gyermekszámot és 85 év átlagos várható élettartamot jelent – akkor kialakul egy változatlan korösszetétellel bíró stabil népesség, ahol a 20 éven aluliak aránya 24 százalék, a 20–59 évesek aránya 46 százalék és a 60 évesek és idősebbek adják a népesség 30 százalékát. Ez az állapot lenne az átmenet vége, ahol kialakulnak a stabil népességek. Ugyanakkor semmi garancia nincs arra, hogy ez az állapot huzamosabb ideig valóban fent is marad. Bármely feltétel változása ismét felbonthatja az egyensúlyt és ismét a népesség drámai fogyása, vagy növekedése állhat elő a népességstruktúra jelentős változásait is előidézve. Így a stabil népességi elméletek igen törekenynek látszanak. De akkor mit lehet biztosnak tekinteni a világnépesség jövőjét illetően?

Biztos, hogy a következő évtizedekben a világ legszegényebb országaiban nő tovább a népesség, s ők adják a még várható 3,5 milliárdos növekmény túlnyomó részét.

Biztos, hogy nagy figyelmet kell szentelni a különböző korosztályok speciális igényeinek, mert néhány évtized alatt a korstruktúra jelentősen megváltozik.

Végül biztos, hogy törekedni kell a legkedvezőbbnek tartott stabil népesség kialakulásához a feltételek biztosítására, a termékenység terén nem a már amúgy is csökkenő termékenységi irányzat felgyorsítására, hanem az egyes területeken már túl alacsony szintet elérő termékenység emelésére és a nemzetközi vándorlás előnyeinek kihasználására.

M. Á.

KYTIR, J. – De WILD, H. – ZUSER, P.: *Demographische Strukturen und Trends 2001.* (Demográfiai struktúra és trendek Ausztriában 2001-ben.) Statistische Nachrichten, 2002/10. 736–754. p.

Ausztria népességének lassú növekedése 2001-ben folytatódott mind a belföldiek, mind pedig a külföldiek száma emelkedett. A külföldi állampolgárok között csökkenő tendenciát mutatott a Törökországból érkezettek száma, a jugoszláv utódállamokból és egyéb országokból érkezetteké viszont nőtt. Jóllehet, 1999-ben megszigorították az állampolgárság elnyerésének kritériumait, a 2001-es esztendő mégis rekordot jelentett e téren: 31 731 fő kapta meg osztrák állampolgárságát. A rekord várható volt, hiszen az utóbbi években folyamatosan nőtt a külföldiek tartózkodási időtartama az országban, így a szükséges 6, illetve 10 évet többen tudták felmutatni. A friss állampolgárságúak harmada már Ausztriában született és mindössze 7,6%-uk 45 éven felüli.

A népesség nemek szerinti megoszlása a 60 éven felülieknél – a várható élettartam megnövekedése, illetve a II. világháború kései (egyre kisebb jelentőségű) következményeként – a nők javára tolódik el, 1000 nőre 2001-ben 695 férfi jutott (1985-ben 567!).

Folytatódott a 15 év alattiak számának süllyedése, az utóbbi évtizedben emelkedő számú munkaképes korúak aránya pedig 1999 óta ismét csökkenést mutat. Az idős korosztály arányának növekedése az elkövetkező években és évtizedekben a demográfiaiailag öregedő osztrák társadalom képét vetíti előre.

Az élveszületések száma 2001-ben a valaha Ausztriában mért legalacsonyabb volt, 2810-zel kevesebb az előző évinél, folytatva az 1993 óta tartó tendenciát. Enyhe csökkenést mutat az össztermékenységi ráta is: az egy nőre jutó gyermekszám 1,34-ről 1,31-re esett vissza. A termékenységi ráta életkor szerinti alakulása a nyolcvanas évekhez képest változott: a 30 éven felüli nők több gyermeket hoztak a világra, míg a 27 éven aluliak kevesebbet. A szülő nők átlagos életkora 2001-ben 28,4 év. Ugyancsak a korábbi évekhez hasonlóan emelkedett a gyermekük születésekor nem házas anyák száma, azonban ezeket a születeket a trend szerint az anyák csaknem 50%-ánál később házasságkötés követi. Csökkenő azoknak a száma, akik terhességük alatt házasodnak össze gyermekük apjával (2000: 13,6%, 1984: 22,6%).

A házasságkötések különösen az 1994 óta eltelt időszakban csökkentek, majd 1998-tól stabilizálódtak 40 ezer alatt, azonban 2001-ben a világháború óta a legalacsonyabb számot regisztrálták: 34 123 házasságot kötöttek. A házasságok 75%-át osztrák állampolgárok kötötték, a további 25%-ot idegen állampolgárokkal (20,9%), illetve idegenek idegenekkel.

A házasságot kötő párok több mint 60%-a hosszabb-rövidebb ideje már közös háztartásban élt, és mintegy 7500 párnak legalább egy gyermeke volt az esküvő időpontjában.

A válások száma is rekordnagyságú volt, s a 2001-ben kötött házasságok majdnem fele előbb vagy utóbb várhatóan válással végződik. A válások többsége az első évben következik be, de a válási rizikó a 3–5. évben még igen magas. A válással végződő házasságok harmadában van gyermek.

A várható élettartam a kilencvenes évek tendenciájának megfelelő mértékben nőtt, férfiaknál 75,9, nőknél 81,7 év. Ez az időskor, a nyugdíjaskor meghosszabbodásával jár.

Igen csekély mértékben csökkent a csecsemőhalandóság, a halvaszületés és a születés utáni halálozások száma.

Ausztria népességnövekedése döntő részben a bevándorlások emelkedő számának következménye, azonban ez a tendencia a 90-es évek második felétől csökkenőben van. A be- és kivándorlók több mint 60%-a 35 éven aluli. A kivándorlások célja főként az EU-térség, nagyrészt Németország.

A bevándorlók több mint 36%-a a volt Jugoszláviából, Törökországból és más dél-európai országból érkezett, a legtöbben azonban Németországból jöttek. A közép-európai országok és más kontinensek polgárai változatlan arányban választották Ausztriát, Magyarországról például 3039 személy vándorolt be.

Sz. G. S.

HANIKA, A.: Volkszählung 2001: Bevölkerungsentwicklung 1991–2001 nach Geburten- und Wanderungsbilanz. (A 2001. évi népszámlálás: Az 1991–2001 közötti népességnövekedés a születési és a vándorlási mérleg alapján.) Statistische Nachrichten. 2002/12. 920–926. p.

Ausztria népessége az 1991-es és a 2001-es népszámlálás között 7,796 millióról 8,033 millióra nőtt, 237 ezerrel, vagyis 3%-kal emelkedett. Ebből a növekedésből 29,2% a születésszám, 70,8% pedig a vándorlási mérleg alakulásából adódott. A vizsgált időszakban 69 ezerrel többen születtek, mint ahányan meghaltak. A vándorlást figyelmen kívül hagyva ez csak 0,9%-os növekedést jelentene, a népességszám emelkedését tehát döntő részben a bevándorlások megnövekedett száma eredményezte.

A cikk szerzője tartományonként vizsgálja a változásokat: Steiermark kivételével az elmúlt tíz évben mindenhol növekedést regisztráltak. A születések száma Burgenlandban, Alsó-Ausztriában és Bécsben csökkent. A vándorlási egyenleg hét tartományban volt pozitív, csak Vorarlbergben és Steiermarkban csökkent enyhén. A bécsi lakosság megoszlására az elöregedő belső kerületek csökkenése és néhány, főleg fiatal családok által lakott új lakónegyedek különösen erős növekedése jellemző.

Állampolgárság szempontjából az eredmények azt mutatják, hogy mind az osztrák, mind pedig a külföldi népesség növekedett, az osztrák népességben belül azonban 170 ezren az elmúlt tíz év során kapták meg az állampolgárságot: 25%-uk a volt Jugoszláviából, 41%-uk Törökországból, 34% pedig más országból érkezett.

A külföldiek száma 1991 óta 37,3%-kal növekedett, jelenleg több mint 710 ezren élnek az országban, a születésszám és a bevándorlás növekedése következtében.

A népességszám növekedése összességében 102 ezerrel kisebb, mint amennyit a Statistik Austria éves előszámítása (BFO) 2001-re kalkulált.

Sz. G. S.

The older foreign-born population in the United States: 2000. (Az idősebb külföldön született népesség az Egyesült Államokban 2000-ben.) Special Studies – Current Population Reports, 2002. P23/211. 1–11. p.

A 2000 márciusában végrehajtott népszámlálási adatfelvétel eredményei szerint az Egyesült Államokban ebben az időpontban 28,4 millió külföldön született személy élt, 11 százalékuk – szám szerint 3,1 millió – 65 éves vagy idősebb korú volt. A külföldön született népesség száma 1960 óta folyamatosan emelkedett, azonban az időskorúak száma lényegében nem változott, ezért arányuk az 1960-ban mért 33 százalékról 2000-re 11 százalékra csökkent. A dolgozat arra keresi a választ, hogy mi idézte elő e népességcsoport korösszetételének jelentős változását, s milyen változásokra lehet számítani a jövőben.

A 3,1 millió külföldön született időskorú 38,6 százaléka született Európában, 31,3 százaléka Latin Amerikában s 22,2 százalékuk Ázsiában. Ugyanakkor a teljes külföldön született népességben az európai születésűek csak 15,3 százalékos, a latin-amerikaiak 51 százalékos és az ázsiaiak 25,5 százalékos arányt képviselnek. Ennek oka, hogy korábban a bevándorlások fő forrása Európa volt. Az 1924. évi bevándorlási törvény kedvező bevándorlási kvótákat állapított meg az észak- és nyugat-európai országok számára, alacsonyabb kvótákat állapított meg Európa más országainak, s gyakorlatilag nem engedte be az ázsiai bevándorlókat.

A törvényi változások 1965 után már nem tették különbséget a származási ország alapján a bevándorlóknak. Ennek az lett a következménye, hogy az ázsiai és latin-amerikai bevándorlók száma gyorsan emelkedett: 1960-ban a külföldön születettek 9,4 százaléka volt latin-amerikai, s 5,1 százalék az ázsiaiak aránya. 2000-ben a latin-amerikaiak aránya már 51, az ázsiaiak aránya már 25,5 százalék volt. Minthogy a nemzetközi vándorlók körében a felnőtt korúak (főleg a fiatal és középkorú felnőttek) vannak többségben, a vizsgált negyven év alatt a külföldön született népesség medián életkora 57,2 évről 38,1 évre csökkent.

Az időskorúak mintegy kétharmada több mint 30 éve vándorolt be az Egyesült Államokba, s 70 százalékuk kapta meg az állampolgárságot is. Területi elhelyezkedésüket illetően az állapítható meg, hogy a nyugati államokban lakik mintegy 35 százalékuk (az amerikai születésű időskorúaknak csak 18 százalékuk lakik itt), s arányuk magas az észak-keleti államokban is. A déli és különösen a közép-nyugati államokban kisebb arányban élnek, mint amerikai születésű kortársaik.

A társadalmi-gazdasági helyzetet vizsgálva látható, hogy a külföldön született időskorúak alacsonyabb iskolai végzettségűek (44,5 százalékuk nem végezte el a középiskolát sem, szemben az amerikai születésűek 29 százalékával). Családi kapcsolataikat vizsgálva az állapítható meg, hogy gyakrabban élnek család-háztartásban, mint amerikai születésű társaik, a férfiak 80 százaléka házas, a nők közel fele viszont özvegy. Ennek következtében is, a nők nagyobb arányban élnek egyedül, mint a férfiak.

A külföldi születésű időskorúak mintegy 14 százaléka a szegénységi küszöb alatt él, szemben a helyi születésűek 9,3 százalékával. Míg a külföldi születésűek körében nincs különbség a férfiak és a nők között a szegénység mértékét tekintve addig az amerikai születésűek csoportjában a nők kétszer olyan gyakran esnek ebbe a csoportba, mint a férfiak. Fenteikből is következően a külföldön született időskorúak sokkal gyakrabban

kapnak pénzbeni vagy nem pénzbeni támogatást, mint a helyi születésű társaik. A külföldön születettek közül is elsősorban az állampolgárságot nem kapott személyek, családok szorulnak támogatásra. Körükben kétszer olyan magas a támogatást élvezők aránya, mint a már állampolgárságot kapottak között. Hasonló különbségek találhatóak az amerikai születésűek, a külföldön születettek és állampolgárságot kapott, illetve nem kapott személyek csoportjai között az egészségbiztosítás léte és típusa terén is.

M. Á.

WINGEN, M.: *Ein erneutes Plädoyer für eine bevölkerungsbewusste Familienpolitik.* (Újabb érvek a demográfiailag tudatos családpolitika mellett.) *Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft*, 2002/1. 69–85. p.

A vitára bocsátott tanulmány az alacsony németországi születési szinttel és annak sokrétű társadalmi, gazdasági következményeivel, valamint a politikának erre adandó lépéseivel foglalkozik.

Gondolatait két kiindulópontra felépítve ismerteti a szerző: az egyik, miszerint Németországban általános népjóléti, demográfiai szempontból túl alacsony a születési szint, ám a politika válaszlehetőségei minderre nem kielégítőek. Másodsorban azonban minden embernek és párnak alapvető joga, hogy szabadon, felelősen és tájékozottan dönthessenek gyermekeik számáról, beleértve természetesen a gyermektelenség lehetőségét is. A döntés alkotmányos jog, és éppen ebből adódik az állam és a társadalom kötelessége, a gyermekvállalás lehetőségét megakadályozó sorompók felnyitása. Ez alapvető feladata a családpolitikának, melyet a népesség öregedésével egységben kell, hogy kezeljen. Egyáltalán nem arról van azonban szó, hogy a családpolitika a párok egyéni döntéseibe avatkozzon, hanem arról, hogy támogassa a párokat abban, hogy kívánják gyermekeik meg is szülessenek.

Az ország demográfiai problémái a drasztikus öregedés, a bevándorlók integrációs nehézségei, a gyermektelenség növekedése, a keletnémet területek alacsony népességnövekedése. A megoldások sikerének egyik fő feltétele a családpolitika rendszerként való szemlélete és olyan integráló intézkedéscsomagok, amelyek a társadalmi körülmények és az egyének tudatának változását együttesen kívánják. Ilyen intézkedések:

- a piaci jövedelem-eloszlás átfogó korrekciója: a méltányos adózás bevezetése (a gyermekgondozás minimális szükségleteinek adómentessé tétele), a családi terhelések kiegyenlítése a gyermektelékéhez viszonyítva és a társadalom „humánvagyonához” való családi hozzájárulás elismerése, amely nemcsak Németországban áll még kezdetleges szinten,
- a családtámogatás és a szociális nyugdíjbiztosítás összekapcsolásával legyen többgenerációs a teherviselés,
- a társadalombiztosítás többi ágának a család- és gyermekvonatkozású területein a szociális kiegyenlítés teljesítményrendszerének biztosítása és továbbfejlesztése,
- a családok méltányos lakás- és lakókörnyezetének biztosítása, a gyermekintézmények, illetve az azt nem igénybe vevők gazdasági helyzetüktől függő támogatása,

- stratégia a szülői felelősségvállalás és a kereső tevékenység konfliktusmentes összekapcsolásának biztosítására (nemcsak óvodák segítségével, hanem vállal-kozói családpolitikával is, amely a szülői gyermekgondozási időt is elismeri),
- oktatáspolitikai alapú, széles körben ható értékorientáció, amely az életfelfogást megalapozza és hangsúlyozza az egyéni és közösségi lét összetartozását
- a demográfiai hangsúlyokat is érvényesítő, családpolitikai szempontú oktatási kínálat megteremtése.

Az egymásra épülő, integrált családpolitikai intézkedéscsomagok hatásának empiri-
kus felülvizsgálatára van szükség, mely ez idáig csak egyedi, elszigetelt akciók formá-
jában történt. A gazdasági és a szociokulturális területek rendszerszerűen összekapcsolt,
hosszú távon ható, tudat-meghatározó szerepét kell kialakítani.

A gazdasági-társadalmi intézkedések önmagukban nagyon szükségesek, ám nem
elegendők. Még fontosabbak a megváltozott értékattitűdők, melyek a különböző csalá-
di élethelyzetekhez kapcsolódnak. Igen fontos szerepe van ebben a médiának, mely a
magas politikai szinten megfogalmazott értékorientációt a maga nyelvére lefordítva,
hatásosan tudná a kívánatos generatív magatartást tudatba épülő jelzésekkel közvetíteni.

Sz. G. S.

*GOLDSCHNEIDER, F. – TURCOTTE, P. – KOPP, A.: The changing determinants of
women's first union formation in industrialized countries: United States, Canada,
Italy and Sweden. (A nők első együttélési kapcsolatát befolyásoló tényezők változá-
sa az iparilag fejlett országokban: Egyesült Államok, Kanada, Olaszország és Svéd-
ország.) Genus, 2001/3–4. 107–131. p.*

A huszadik század második felében a fejlett országokban a család intézménye jelen-
tős változásokon ment keresztül. Ezen belül is kiemelkedő jelentőségű a nem ház-
as együttélési kapcsolatok terjedése. A házások körében a válások arányának jelentős
emelkedése és a nem ház-
as együttélések terjedése azt jelentheti, hogy a nők és férfiak
életében a házasság központi szerepe megingott. A nők szerepe is jelentősen megválto-
zott mind a családon belül, mind a családon kívül.

Felmerül a kérdés, hogy milyen összefüggések vannak az új tendenciák között?
Vajon a női foglalkoztatottság emelkedése biztosítja a nők számára a függetlenséget a
családi szerepek elkerüléséhez, vagy nem lépnek házasságra, vagy önkéntesen elhagy-
ják a családi kötelet? Számos kutatás igazolta ezeket a feltevéseket, míg más kutató-
sok mást mutattak ki.

A szerzők is fenti kérdésekre keresik a választ, s különösen azt vizsgálják, milyen
változások következtek be 1960 és 1990 között a kiválasztott országokban. A vizsgálat-
hoz az USA-ban a 10 000 szülőképes korú nőre kiterjedő Országos Családnövekedési
Vizsgálat felvételét, Kanadában az 5000 szülőképes korú nőt tartalmazó Általános
Társadalmi Felvételt, Olaszországban a 4800 nőre kiterjedő Olasz Termékenységi és
Családvizsgálat felvételét, míg Svédországban a 3300 nőre kiterjedő Svéd Családviz-
gálat felvételét használták fel. Mindegyik vizsgálat adatokat tartalmazott a nők ház-
aság(együttélés)történetéről, gyermekeikről, a család származásáról és számos háttérvál-
tozóról.

A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy az első együttélési kapcsolat jellemzői mind a négy országban megváltoztak az utóbbi harminc esztendőben. E változások együtt jártak a nők iskolázottságának és felkészültségi szintjének emelkedésével. Kimutatható, hogy a fiatalabb korosztályok egész más körülmények között nőnek fel, mint az idősebbek, s ezért az együttélési kapcsolataik is másként alakulnak, jelentős különbségek figyelhetők meg az 1950 előtt és után született kohorszok esetében. A változások minden országot érintettek, így az együttélési szokások konvergenciája figyelhető meg, míg észlelhetők nemzeti sajátosságok is.

A kutatás kimutatta, hogy az első együttélést a házasságon kívül választó nők jellegzetességei minden országban azonosak voltak. Ezen együttélési forma úttörői a magasabb iskolai végzettségű nők voltak, azonban a későbbiekben a kevésbé iskolázottak már sokkal gyakrabban választották e formát. A magasabb iskolai végzettségűek körében a kezdeti házasságon kívüli együttélés nem csökkentette a későbbi házasság esélyeit, szemben az alacsonyabb iskolai végzettségűeknél tapasztalttal. Mindebből a szerzők azt a következtetést vonták le, hogy a házasság létrejötte igényli a nők jövedelemtermelő képességét is.

A vizsgált négy országban számos sajátosságot is leírtak. Az iskolai végzettség szerepe sokkal nagyobb az USA-ban és Olaszországban, mint Kanadában és Svédországban. A nem dolgozó, nem tanuló nők életútjának gyakrabban bekövetkező eseménye a házasság Svédországban, mint az USA-ban. Az Egyesült Államokban az etnikai és regionális különbségek fennmaradnak, a családdinamika befolyásoló tényezője a nyelv és a regionális elhelyezkedés Kanadában, míg Olaszországban a területi különbségek jellemzőek az együttélési szokásokban. Olaszországra jellemző, hogy a középfokú végzettségűek körében a legnagyobb visszaesés a házasságkötések terén. Svédországi tapasztalatok sajátossága, hogy bizonyos körülmények között a házasságon kívüli együttélések stabilitása hasonló, mint a házasságoké a másik három országban. A svéd együttélésében – ami ott a magas iskolai végzettségűek között a leggyakoribb – a jogok és kötelezettségek szinte olyanok, mint a házasságban, s egyes szerzők szerint az élettársi kapcsolatként kezdődő, de házasságként folytatódó párkapcsolatok felbomlása Svédországban ritkább, mint az USA-ban a házasságoké.

M. Á.

HAUG, S.: *Familienstand, Schulbildung und Erwerbstätigkeit junger Erwachsener. Eine Analyse der ethnischen und geschlechtsspezifischen Ungleichheiten – Erste Ergebnisse des Integrations surveys des BiB.* (Bundesinstituts für Bevölkerungsforschung). (A fiatal felnőttek családi állapota, iskolai végzettsége és kereső tevékenysége. Az etnikai és nemi egyenlőtlenségek vizsgálata – A Szövetségi Népeségkutató Intézet integrációs felmérésének első eredményei.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2002/1. 115–144. p.

Az integrációs felmérés 2000-ben készült, a célpopuláció területi megoszlásának többlépcsős előzetes felmérése után, telefonregiszteres kiválasztás alapján, személyes megkérdezésekkel. Az eredményeket összefoglaló ismertetés bemutatja a 18–30 év közötti, német, olasz és török származású fiatalok társadalmi helyzetét. A kiválasztás feltétele volt a minimum öt éves németországi tartózkodás.

A megkérdezettek közül a német és olasz származásúak túlnyomóan nőtlenek, illetve hajadonok. A török származásúak egyharmada házas és legalább egy gyermeke van. A házasságban élők szinte kivétel nélkül gyermekesek is egyúttal, a török házaspárok egyharmada, a németek és az olaszok egyötöde nevel gyermeket. A gyermeküket egyedül nevelők aránya a törökök körében a legalacsonyabb.

Összességében a németek valamennyi bevándorlónál magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, utóbbiak közül az olaszok pedig lényegesen iskolázottabbak a törököknél. Azok, akik megszerezték a német állampolgárságot, magasabb végzettségűek a külföldiekénél. Az állampolgárság megszerzése a letelepedett törökök körében teszi leginkább valószínűvé az érettségi letételét. Ebben a bevándorlási életkornak nincs olyan szerepe, mint gondolnánk: nem nagyobb a valószínűsége, hogy főiskolát végez a már Németországban született, vagy iskoláskora előtt érkező egyén, mint az, aki később jött. Ugyancsak előfordul, hogy még származási országában fejezte be tanulmányait. A nők valamivel gyakrabban rendelkeznek valamilyen középfokú képesítéssel, a férfiak viszont nagyobb arányban végeznek főiskolát, de az érettségi is gyakoribb körükben.

A németek gyakrabban tevékenykednek az alkalmazotti szektorban, és gyakrabban töltenek be vezető állást, mint az idegen származásúak. Magasabb szakmai pozíciót töltenek be az olasz, illetve török származású, a német állampolgárságot megszerzett lakosok, mint a külföldi állampolgárok. A nők ugyan többször dolgoznak alkalmazottként, vezető állásokban azonban ritkán. Az olasz nők foglalkoztatottsági szempontból a németekhez közelítenek, a török nők e téren nagyon csekély arányban szerepelnek. A török férfiakat viszonylag gyakran foglalkoztatják szakképzetlen vagy szakképzett munkásként, de nem ritka közöttük az önálló vállalkozó sem, ipari, kézműves vagy szolgáltató területeken. Alkalmazásuk valószínűsége függ a szakmai képzettségüktől és az iskolai végzettségüktől is. A németek és olaszok közötti elhelyezkedési különbségek szinte kizárólag a képzettségbeli eltérésekre vezethetők vissza, a törökök azonban mindentől függetlenül jóval esélytelenebbek.

VAN NIMWEGEN, N. – BLOMMSTEIJN, M. – MOORS, H. – BEETS, G.: *Late motherhood in the Netherlands: current trends, attitudes and policies*. (Késői gyermekvállalás Hollandiában: jelenlegi irányzatok, magatartások és politikák.) *Genus*, 2002/2. 9–32. p.

Hollandia különös helyet foglal el a késői gyermekvállalás terén: 2000-ben az első gyermek megszületésekor az anyák átlagos életkora 29,1 év volt. Szinte minden európai országban a termékenység mélyen a reprodukciós szint alá csökkent, ami együtt járt a késői anyaság terjedésével. Ennek ellenére sincs olyan ország, melyben az anyák átlag-életkora a gyermekvállaláskor elérné a hollandiai szintet, csak néhány ország közelíti meg azt. A teljes termékenységi arány Hollandiában 1,5–1,7 körül stabilizálódott, ami viszont magasabb, mint számos európai országban.

Számos tanulmány bizonyítja, hogy az alacsony termékenységet az egymást követő női korosztályok magas iskolázottsága, és a nők fokozott munkavállalási aspirációi okozzák. Ugyancsak említik a szülői aspirációk háttérbe szorulását az élet más tevékenységeivel szemben, úgymint a munkavállalás, vagy a családalapítás anyagi alapjainak megteremtésére vonatkozó igény. Mindezek a jelenségek sokoldalú elemzések közös eredménye, melyet sokan a második demográfiai átmenet elméletébe illesztettek be. A családtervezési módszerek tökéletessége és a szülők határozott elképzelése a családnagyságról és a születések időzítéséről lehetővé teszi, hogy ne kezeljük problémaként a késői gyermekvállalást. A kétgyermekes családmodell esetén – amennyiben a szülők egészségesek – nincs nagy jelentősége annak, hogy az anya 22 vagy 28 éves az első gyermek megszületésekor. Azonban ha az első gyermek megszületése már az anya 30 éves kora felett következik be, már a gyermekvállalás egészségi kockázataival kell szembenézni (fogamzási problémák, másodlagos sterilitás stb.).

A szerzők a dolgozatban bemutatják, hogy Európa számos országában jelentősen emelkedett, s még mindig emelkedik a gyermekvállalás kora. Felteszik a kérdést, hogy vajon a hollandok az előfutárai az európai változásoknak? Nem, mondják a választ, csak a hollandok egy kicsit jobban halasztják az első gyermek megszületését. Akkor mi ennek az oka? Hollandiában a nők magasán képzettek, s mint más országokban ez is hozzájárul a gyermekvállalás eltolásához. Azonban mégis kell lennie valaminek, ami a holland helyzetet magyarázza. Sokaknak eszébe jut a hatásos fogamzásgátlási gyakorlat: igen alacsony a tizenévesek születési aránya és a terhesség-megszakítás is igen ritka. E felelős magatartás lehetővé teszi, hogy az iskolai kötelezettségek teljesítését és a munkahelyi karrier kezdetét ne akadályozza a családalapítással járó felelősség és kötelezettség terhe. Azonban ez sem jó magyarázat, hiszen ez sem kivételes Európában. Számos kutatás igazolja, hogy Hollandiában igen nehéz a kereső munkavállalás és a családdal járó terhek összeegyeztetése. A hagyományos normák között található az is, hogy a gyermek gondozását a családon belül, a szülőknek kell végezni, ami szintén nehezíti a munkavállalás és gyermeknevelés összeegyeztetését, kiváltképp, ha az anyagi körülmények nem engedik meg e két tevékenység versenyeztetését. Ugyancsak a késői gyermekvállalás felé mutat a hollandok hagyományos döntéshozatali magatartása, amely nagyra értékeli a sok alternatívát mérlegelő, óvatos és tervezett döntéseket. Így a munka vagy család döntési helyzetben a nemek közötti egyenlőséget is számba kell venni, ami még tovább bonyolítja a mechanizmust. Kimutatták, hogy a magasabb iskolázottságú holland nőknek mintegy két és fél évre van szükségük e döntés meghozatalára. A hollandok gyakran idézik a döntéshozatal úgynevezett „polder-model”-jét,

melynek lényege szerint a döntéshozatalba minden érintett felet be kell vonni, és a döntést konszenzus alapján kell meghozni. A munkavállalás és gyermeknevelés konfliktusában is ezt a modellt kívánják alkalmazni, minden érintett fél érdekeit figyelembe kell venni. Makrogazdasági okokból a kormány a nőket szívesen látja a munkaerőpiacon, s a nők maguk is szívesen vállalnak munkát. A munkaáltatók szívesen dolgoznak rugalmas és lojális munkatársakkal, ezért mindent megtesznek azok megtartásáért. Jelen esetben a fiatal női munkaerő vonzásáért, megtartásáért a gyermekjóléti intézményeket fejlesztik a munkáltatók.

A gyermekvállalást segítő családon belüli új magatartás-kultúra kialakulása is látható, ahol a házaspár között mind a munkavállalás, mind a gyermeknevelés terén a nemek közötti egyenlőség érvényesül. Ennek az új magatartásnak szilárd társadalmi támogatása van, de a politika is elismeri racionalitását.

Amennyiben az új gondolkodás mikroszinten is utat tör magának, s párosul a munkaerőpiac kedvező szabályainak kialakulásával, valamint a gyermekintézmények fejlesztésével, várhatóan a késői gyermekvállalás gyakorlata a jelenlegi szinten stabilizálódik.

M. Á.

DORNSEIFF, J.-M. – SACKMANN, R.: Zwischen Modernisierung und Re-Traditionalisierung: Die Transformation von Familienbildungsmustern im Lebenslauf ostdeutscher Frauen am Beispiel der geburt des zweiten Kindes. (A modernizáció és a tradíciókhoz való visszatérés között: a keletnémet nők családalakítási szokásainak átalakulása a második gyermek születésének példáján.) Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, 2002/1. 87–114. p.

A keletnémet terület születésszámának csökkenése a két német állam egyesítése után felveti a kérdést, hogy vajon az átalakulásnak van-e tartós hatása a népesedés alakulására. A tanulmány a második gyermek vállalásának motivációit vizsgálja. Kutatja az intézményi és családpolitikai környezet változásának jelentőségét és a hatására kialakuló szerkezetváltozásokat a családok körében.

A keletnémet gazdaság összeomlását a munkaerőpiac mobilizálódása követte, mely az első két-három évben jelentősen befolyásolta az egyéni lehetőségeket és nem segítette elő a hosszú távú következményekkel járó létfontosságú döntéseket, mint amilyen a gyermekvállalás. A munkapiaci követelmény-növekedések egyben a fogyasztási lehetőségek kiszélesedésével jártak, melyek az egyének nagymértékű család- és gyermekorientáltságának komoly konkurenciát jelentettek. Az NDK-ban nagy igény volt egyrészt a női munkaerőre, másrészt a népesség reprodukciójára: a nők életmodellje meglehetősen behatárolt volt. Az intézményrendszer a minél korábban egy gyermeket vállalókat támogatta leginkább. Az egyesülés utáni munkaerő-piaci bizonytalanság az első gyermek vállalását időben jóval későbbre toltta el abban a korosztályban, amely a 90-es évek elején vált felnőtté. A női életpálya jelenlegi kétirányú tendenciája a volt NDK területén: az intézményes rendszer visszahúzó hatása a házasság és a háztartás felé, valamint a női öntudat és önmegvalósítás, mely a nemek közötti egyenlő szereposztást tűzi ki célul.

A tanulmányban bemutatott vizsgálatokat 1994-ben, 1997-ben és 2000-ben végezték lipcsei és rostocki, csaknem 4000, a főiskolát 1985, 1990, illetve 1995-ben elvégzett

nő szakmai és életpályáját feltérképező kérdőívekkel. Összehasonlító elemzés céljából a Német Ifjúsági Intézet (Deutschen Jugendinstituts – DJI) családfelmérési adatait is felhasználták:

Szembetűnő az eredmény, miszerint a gyermekgondozási szabadság csak csekély mértékben növeli a kedvet a második gyermek vállalásához, a döntés az új gyermek születéséről többnyire munkavégzési periódusban történik. A nyugatnémet számokkal összehasonlítva a második gyermek jóval később jön világra. A legkésőbb, 1995-ben végzetek között már csökkenést mutattak ki a két szülés között eltelt időben. Lehetséges tehát, hogy a kereső és családi fázisokhoz hosszú távon alkalmazkodni tudás erősödésével növekedhet az újabb gyermek vállalásának esélye, hiszen egyébként a tartós gyermekgondozási szabadság ezt erősítheti.

A nagy társadalmi változások individuális szinten különböző tempóban hatnak. Így várható, hogy a családalakítási tendenciák is csak jókora késéssel követik majd a nyugati mintákat. A Munkaerőpiaci és Foglalkozáskutató Intézet legújabb kutatásai azt mutatják, hogy mind a keletnémet, mind a nyugatnémet nők körében egyre gyakoribb, hogy az egyik partner teljes munkaidőben, a másik pedig részmunkaidőben dolgozik. Az új szabályozás 2001-től a gyermekgondozási szabadság utáni gyors munkába állást serkenti és a részmunkaidő jogi megerősítésével csökkenteni igyekszik a szabadság lejáratá után otthon maradók számát. Hogy milyen tartós eredményekkel, azt majd az eljövendő kutatások fogják megmutatni.

Sz. G. S.

MUSICK, K.: Planned and unplanned childbearing among unmarried women. (Tervezett és nem tervezett gyermekszülés a nem házas nők körében.) *Journal of Marriage and Family*, 2002/4. 915–929. p.

A szerző az Egyesült Államok 1995. évi országos családmegfigyelésének adataira alapozza megállapításait. A megfigyelés 14 ezer fős 15–44 éves nőből álló véletlen mintára terjedt ki, akiket élettörténetükről is kikérdeztek. A feldolgozott adatok a megkérdezettek 1990 és 1995 közötti életútjára vonatkoznak. A mintában szereplő házasságon kívüli születések 45 százaléka volt előre tervezett, 39 százalék nem a megfelelő időre esett és 16 százalék volt a nem kívánt terhességből való születés. Az eltervezettség vélhetően túltreprezentált, mivel a születéseket később indokoltnak láthatják, megszeretik a gyereket vagy vonakodnak bevallani, hogy a terhesség szándékukon kívüli volt. A vizsgálat független változói: életkor, etnikum, iskolázottság, együttélés, egyszülős családban töltött gyermekkor, családi háttár, születésszabályozás gyakorlata, születési sorrend.

Az adatok megerősítik a korábbi is ismert negatív korrelációt az iskolázottság szintje és a házasságon kívüli születések gyakorisága között. Ennek okaként a magasabb végzettségű nők hatékonyabb fogamzásgátlási gyakorlatát említi a szerző. A házasságon kívüli születéseknek kereken 30 százalékánál az anya tizenéves volt, ami viszonylag magas aránynak tekinthető. A házasságon kívüli születéseknek több mint felénél második és harmadik gyermekről volt szó. A házasságon kívüli születéseknek több mint a fele nem előre eltervezett volt, ami lényegesen magasabb a házasságon belüli születé-

seknél kimutatott ilyen értéknél. A nem tervezett születések aránya az egyedül élő nők-nél magasabb, mint a párkapcsolatban élőkénél.

A házasságon kívüli születések a feketék és a spanyol-amerikaiak körében közel kétszer olyan gyakoriak, mint a fehérekénél. Lévén, hogy a házasságon kívüli szülés inkább elfogadott a feketékénél és a spanyol-amerikaiaknál, náluk a tervezett házasságon kívüli szülések gyakorisága hasonlóképpen magasabb, mint a fehérekénél.

A párkapcsolatban élő nők termékenysége több mint kétszer akkora, mint az egyedül élő nőké. A párkapcsolatban élők és az egyedül élők között a tervezett születések gyakoriságában háromszoros, a nem tervezett születések gyakoriságában pedig kétszeres a különbség az előbbieik javára. Magyarázatként a párkapcsolatban jellemző rendszeres nemi élet mellett arra mutat rá a szerző, hogy a párok inkább kívánnak gyereket, mint az egyedül élő nők.

Azoknál, akik egyszülős családban nőttek fel, nagyobb a hajlandóság a házasságon kívüli szülésre, és náluk a nem tervezett születések gyakorisága is megnő. Ennek oka főként a szülői felügyelet hiánya, és csak kisebb szerepet játszanak az értékek és motíváció területén jelentkező különbségek.

Ami az iskolázottság és ezen belül a felsőfokú végzettség hatását illeti, a szerző döntő tényezőnek látja a magasan kvalifikált nők házassági kilátásainak csökkenését. Ez főként a feketék és a spanyol-amerikaiak körében jelentkezik.

A házasságon kívüli párkapcsolatot illetően sokan vitatják, hogy az mennyire lenne megfelelő környezet a gyermekvállalásra. A spanyol-amerikaiaknál ez inkább elfogadott formája a családi életnek, míg a fehérekénél a párkapcsolatban bekövetkezett terhesség általában házassághoz vezet. A feketék körében meglepő módon gyakori a házasságon kívüli születéseken belül az egyedül élő nők gyermekvállalása.

Sz. K.

CICALI, D. – De SANTIS, G.: Estimating cohort fertility levels and differentials by socio-economic characteristics with the own-children method and pseudo-panels.

(A társadalmi-gazdasági jellemzők, mint differenciált kohorsz-termékenység becslése a sajátgyermek-módszerrel és pszeudo-panelek segítségével.) *Genus*, 2002/2. 35–61. p.

A sajátgyermek-módszer a termékenység közvetett módon való becslésére szolgál. Ehhez keresztmetszeti adatokat használ, hogy gyerek/nő arányokat számíton mind a gyerek, mind az anya korára való tekintettel. Ezekből az arányokból idő- és korszpecifikus termékenységi arányokat lehet meghatározni, aminél figyelembe veszik a halandóság, a vándorlás, valamint a számbavételi hiba hatását. Lehetőséget nyújt a differenciális termékenység elemzésére, tekintettel a földrajzi változókra, az etnikai csoportokra, a foglalkozási viszonyokra, az anya iskolai végzettségére és más szempontokra. Emellett a kohorsz termékenység meghatározását is lehetővé teszi a népesség egészére és kisebb csoportjaira. A szerzők részletesen taglalják a módszer előnyeit és korlátait. Megállapításaik a továbbiakban az 1981. évi olaszországi népszámlálás 2 százalékos mintájának és az évenkénti háztartásstatisztikai megfigyelésnek az 1987 és 1997 közti adatainak alapulnak.

A teljes termékenységi arány 1967 és 1996 között lényegében folyamatosan csökkent, és a kezdeti 2,6-es értékről 1,2-re esett vissza. Ugyanakkor a szülő nők átlagos életkora hullámzóan alakult: 1967 és 1981 között valamelyest csökkent, majd dinamikusan emelkedett, és az időszak végén elérte a 30 évet.

A kohorsz termékenység az 1945–1955-ben születetteket tekintve folyamatosan csökkent: a kezdeti 2,1-es értékről 1,8-re esett vissza. Ezeknél a kohorszoknál a szülő nők átlagos életkora mindvégig 27 év körül ingadozott. A kohorsz termékenység modulusza valamelyest emelkedett: 25 évről 26 évre tolódott el.

A kohorsz termékenységet az iskolai végzettség függvényében vizsgálva ennél árnyaltabb képet lehet adni a termékenység alakulásáról. Általánosan ismert, hogy a magasabb iskolai végzettségű nőknek kevesebb gyerekük van. ez a különbség az alapfokú végzettség megszerzése után tovább nem tanulók és a többiek között mutatkozik meg a legélesebben. Az előbbieknél átlagosan 2,25 gyerekük születik. A középfokú végzettségű nők átlagos gyerek száma 1,7, míg a felsőfokú végzettségűeké 1,5 körül alakul. A különböző kohorszok ilyen vonatkozásban nem mutatnak eltérést, azaz a kohorsz termékenység érdemben nem csökkent. Az, hogy az általános termékenységi arány eközben csökkenő tendenciát mutat, legalábbis részben, a magasabb iskolai végzettséget szerző nők gyorsan emelkedő arányából adódik. Az 1945-ben született nők fele tanult tovább, míg a tíz évvel későbbi kohorszoknál ez az arány elérte a 80 százalékot.

A szülő nők átlagos életkora az iskolai végzettséggel együtt nő: az alapfokú végzettségűeké 26 év, a középfokú végzettségűeké 27 év, míg a felsőfokú végzettségűeké 30 év körül alakul. A különböző kohorszok ilyen értelemben sem mutatnak érdemi eltérést. A kohorsz termékenység gyermekszülési életkorának modulusza az előbbieknél megfelelően alakult: az alapfokú végzettségűeknél 23 év, a középfokú végzettségűeknél 25 év, míg a felsőfokú végzettségűeknél 32 év volt.

A saját gyermek módszerrel végzett termékenység becslés viszonylag ritkán szerepel a modern demográfia eszköztárában. Kár, mert noha vannak korlátai (az egyéni életutak nem követhetők), jelentősek az előnyei: egyszerű, gyors és kevés költséggel jár.

Sz. K.

McBRIDE, B. A. – SCHOPPE, S. J. – RANE, T. R.: Child characteristics, parenting stress, and parental involvement: Fathers versus mothers. (A gyermek tulajdonságai, a neveléssel járó stressz és a szülők szerepvállalása: Apák és anyák összehasonlítása.) Journal of Marriage and Family, 2002/4. 998–1011. p.

A szerzők megállapításai 100 főként fehér, középosztálybeli amerikai család vizsgálatán alapulnak. A családokban a legidősebb gyerek 3–5 éves volt, és mindkét szülő együtt élt a gyerek(ek)kel. Az apák átlag életkora 33 év, az anyáké 31 év volt. A családok 37 százalékában egy, 58 százalékukban két és 5 százalékukban három gyerek volt. Az apák közül a legtöbben 16 évig jártak valamilyen oktatási intézménybe, míg az anyáknál ez az idő egy évvel kevesebb volt. Minden apa és az anyák 70 százaléka dolgozni járt. A családok kérdőívet töltöttek ki, naplót vezettek, majd kikérdezték őket.

Kevés érzelmi kapcsolatot kialakító lánygyerek esetén kevesebb szülői szereppel járó stresszhatás érte az apát. Fiúgyerekeknél az érzelmi kapcsolat erőssége nem mutatott kapcsolatot a stresszhatással. A gyerek nemének hatása az anyáknál fordítva jelentke-

zett. Kevés érzelmi kapcsolatot kialakító fiúgyerek esetén kevesebb stresszhatás érte az anyát. Leánygyermeknél az érzelmi kapcsolat erőssége nem mutatott egyértelmű kapcsolatot a stresszhatással. Azok az anyák, akik kifejezetten élénknak érzékelték a gyereket, erősebb stresszhatásnak voltak kitéve. A fiúgyerekes apák és anyák egyaránt arról számoltak be, hogy a gyerek nehezebben nevelhető, ha érzelmileg erősen kötődött hozzájuk.

Az apák kevesebb stresszhatásról számoltak be a gyerekekkel való negatív hatású kapcsolat esetén, ha a gyerek nyíltabb volt. Azoknak az anyáknak, akik több stresszhatásról számoltak be a gyerekekkel való negatív hatású kapcsolat esetén, olyan gyerekek voltak, akinek a részéről erősebb érzelmeket tapasztaltak.

Azok az apák, akiknek a felesége teljes munkaidőben dolgozott, általában többet voltak együtt a gyerekükkel, és több feladatot vállaltak magukra. A kevésbé nyílt lányok apja kevesebbet foglalkozott a gyerekekkel, mint amikor a lánygyerek nyíltabb volt. A fiúgyerekeknel nem mutatkozott ilyen eltérés. A több időt munkában töltő nők érhetően kevesebbet voltak együtt a gyerekükkel. Az anyák a kevésbé élénk lányokkal kevesebb közös tevékenységben vettek részt. Ugyanez fiúgyerek esetén nem volt kimutatható.

A fenti megállapítások korrelációs számításból adódtak, és nem lehet határozott oksági kapcsolatról beszélni velük kapcsolatban. Arra is tekintettel kell lenni, hogy a szülőgyerek kapcsolat minősége nagyobb hatással lehet a gyerek fejlődésére, mint az együtt töltött idő hossza. Az előbbi viszont nehezen megragadható. Az itt leírtak a bevezetőben jellemzett családokra vonatkoznak, és nem szükségszerűen állnak fenn más típusú család esetén (lásd szegények, kisebbségek, idősebb gyerekek, elváltak, egykeresős családok). Tekintettel az apák kívánatos szerepvállalására mindenképpen indokolt az ezzel kapcsolatos motivációk feltárása.

Sz. K.

DAVIDSEN, M. – KJOLLER, M.: *The Danish health and morbidity survey 2000 – Design and analysis*. (A 2000. évi dán egészségi és betegségi felmérés. Felvételi terv és elemzés.) *Statistics in Transition*, 2002/8. 927–942. p.

Dániában 1987-ben indult az országos egészségi és betegségi megfigyelés programja. Célja a népesség egészségi állapotának megismerése, beleértve az egészséges életmódot, az életvitelt, a szociális helyzetet, a munka- és életkörülményeket, valamint mindezek időbeli változásának felmérését. A program keretében 1987-ben és 1994-ben kikerdezős keresztmetszeti megfigyelést végeztek a 16 éves és afeletti népesség körében. Az adatgyűjtést a téli, tavaszi és őszi időszakban végezték. 2000-ben mindezt kibővítették, hogy képet kapjanak a helyi egészségügyi ellátásról, ami Dániában a megyék felelősségébe tartozik. A szerzők az utóbbi megfigyelést ismertetik részletesen.

A felmérés a személyi nyilvántartást használta mintavételi keretként, ami minden dán állampolgárra kiterjed. A szerzők ismertetik a mintavételt (országos minta, longitudinális vizsgálatot lehetővé tevő minta, területi minta). A mintanagyságot a várható válaszadási arányt is figyelembe véve úgy határozták meg, hogy megyénként legalább 1000 kitöltött kérdőívet kapjanak. A mintavételi arány országosan 0,6 százalék, míg megyénként 0,4 és 2,4 százalék között változott. A súlyozásnál figyelembe vették a

megyék nagyságát és azt, hogy részmintánként különböző kérdésekre kértek választ. Az adatok feldolgozása során 170 mutatószámot alakítottak ki, amihez demográfiai és iskolázottsági adatokat használtak fel. A megyei adatokat kartogramokon szemléltették. Az időbeli változás értékelésére logisztikus trendet számítottak a nem, kor és a megfigyelési idő (1987, 1994, 2000) figyelembevételével.

A tartós betegségben, sérülés tartós üttöhatásától vagy mozgáskorlátozottságtól szenvedők aránya 1987 és 2000 között emelkedett. A férfiaknál ez minden korcsoportra érvényes, a nőknél azonban a 45 éves és idősebb korosztályra nem áll fenn. Utóbbiaknak 2000-re ilyen értelemben javult az egészségi állapota. Az életkorral nőtt a tartós betegség által érintettek aránya. A férfiak és nők között ilyen vonatkozásban nem volt lényeges különbség. A magasabb végzettségűek körében alacsonyabb volt a tartós betegségben szenvedők aránya, ami munkakörükkel függhet össze. Az önálló vállalkozók között magasabb volt a vizsgált arány, mint azoknál, akik több embert foglalkoztatottak. A segédmunkások közül valamivel többen szenvedtek tartós betegségben, mint a szakmunkások közül. A munkanélküliek között megint csak magasabb volt a kérdéses arány, mint a foglalkoztatottaknál, illetve a vállalkozóknál. A nyugdíjasoknak több mint fele beszámolt valamilyen tartós betegségről.

A szerzők az alkalmazott mintavételt és az adatok statisztikai feldolgozását egy vizsgálat kiindulási pontjának tekintik. Adataik különböző epidemiológiai vizsgálódásra is felhasználhatók, és alapul szolgálhatnak a területi egészségügyi ellátás tervezéséhez.

Sz. K.

DEMOGRÁFIAI FOLYÓIRATSZEMLE

DEMOGRAFIE

a Cseh Statisztikai Hivatal folyóirata

2002. No. 3.

KRETSCHMEROVÁ, T.: Népesedési irányzatok a Cseh Köztársaságban, 2001-ben (a Központi Statisztikai Hivatal jelentése alapján).

ROUBICEK, V.: A születési és terhesség-megszakítási arányszám a Cseh Köztársaságban a törvényhatóságok népességszáma alapján.

RABUSIC, L.: A népesedéspolitika bevezetésének néhány feltételéről. (Vita Milan Kucerával és a pronatalista népesedéspolitikát támogatókkal.)

STEINBACHOVÁ, L.: Az 1771–1772. évi éhínség.

HOLCIK, J.: Vitassuk meg a népesedéspolitikát!

SRB, V.: Népeségfejlődés és népesedéspolitika a Cseh Köztársaságban.

KUCERA, M.: A népesedéspolitika felelős megvitatása a Cseh Köztársaságban.

RUZKOVÁ, J.–SKRABAL, J.–PISTORA, L.: A Cseh Köztársaság lakásállománya.

2003. No. 4.

- SUBRTOVÁ, A.*: Viták a terhesség-megszakításról a Csehszlovák Köztársaságban a két világháború között.
- FIALOVÁ, L.*: Prága demográfiai viszonyai a középkorban és a modernkor kezdetén.
- PAVLÍK, Z.*: Prága demográfiai fejlődése a XIX. sz. közepétől a XX. sz. közepéig.
- HAVRÁNEK, J.*: Csehek és németek Prágában. Prága népessége nemzetiség szerint a XIX. és XX. században.
- RYCHTARIKOVÁ, J.*: Prága háború utáni népességfejlődésének főbb vonulatai.
- BARTONOVÁ, D.*: Prága népessége születési hely szerint.
- KUCERA, M.*: Prága lakótelepei.
- OUREDNICEK, M.–SYKORA, L.*: Újabb változások Prága népességmegoszlásában és társadalmi-területi struktúrájában.
- MUSIL, J.*: Prága társadalma a XX. század fordulóján.
- SKRABAL, J.*: Az anyanyelv a népszámlálásokban.

DEMOGRAPHY

az Amerikai Népesedési Társaság folyóirata

2002. No. 4.

- TIENDA, M.*: Demográfia és társadalmi megegyezés.
- LOFSTROM, M.–BEAN, F.D.*: A bevándorlási politika változatainak következményei: munkaerő-piaci körülmények és a bevándorlók jóléti támogatásának csökkenése a reform után.
- VAN HOOK, J.–STAMPER BALISTRERI, K.*: Diverzifikáció és változások a bevándorlók adaptációjának intézményi hátterében: kaliforniai iskolák, 1985–2000.
- FAIRLIE, R.W.*: Magániskolák és a „Latino Flight” a fekete iskolások körében.
- KRYSAN, M.*: Fehérek, akik azt mondják, elmenekülnek: kik ők és miért akarnak távozni?
- SMITH, S.K.–NOGLE, J.–CODY, S.*: A háztartások átlagos nagyságára vonatkozó becslés regressziós közelítése.
- BEHRMAN, J.R.–KOHLER, H-P.–WATKINS, S.C.*: Szociális háló és változások a fogamzásgátlás alkalmazásában az idő függvényében: eredmények a Kenya vidéki részén végrehajtott longitudinális vizsgálatból.
- POTTER, J.E.–SCHMERTMANN, C.P.–CAVENAGHI, S.M.*: Termékenység és fejlődés: Brazília tapasztalatok.
- BURGARD, S.*: Számít a bőrszín? A gyermekek magassága Braziliában és Dél-Afrikában.

EUROPEAN JOURNAL OF POPULATION
 az Európai Népesedési Társaság folyóirata
2002. No. 4.

- RAMSTEDT, M.*: Az alkohollal összefüggésbe hozható halandóság tizenöt európai országban a háború utáni időszakban.
- LESTHAEGHE, R.–NEELS, K.*: Az első demográfiai átmenettől a másodikig: a demográfiai megújulás területi folytonosságának magyarázata Franciaországban, Belgiumban és Svájcban.
- LEGRAND, T.K.–BARBIERI, M.*: A gyermekek továbbélésének lehetséges hatásai a nők együttélés-kezdeti életkorára és a gyermekszülésekre Fekete-Afrikában.
- VAN DER GAAG, N.–VAN WISSEN, L.*: A regionális bevándorlás modellezése: az állomány-adatok felhasználása az áramlási folyamatok előrejelzésére.

GENUS

A Római Tudományegyetem Népeségtudományi Intézetének folyóirata
2002. No. 2.

- VAN NIMWEGEN, N.–BLOMMESTEIJN, M.–MOORS, H.–BEETS, G.*: Késői gyermekvállalás Hollandiában: a jelenlegi irányzatok, magatartások és politikák.
- CICALI, D.–De SANTIS, G.*: A kohorsz és a társadalmi-gazdasági csoportok differenciális termékenységének becslése a saját-gyermek és a pszeudo-panel módszerekkel.
- DEPBUUR, C.–BAWAH, A.A.*: Stabilak a reprodukciós preferenciák? Adatok Észak-Ghána vidéki területeiről.
- GIORGI, P.–RACIOPPI, F.*: A vállalati munkaerő dinamikus scenáriói. Esettanulmány a mikro-szimuláció alkalmazásával.
- SETHU PILLAI PADMADAS, S.–NAIR, P.S.*: Vérrokonsági párkapcsolatok és hatásuk a reprodukciós eseményekre. India példája.

2002. No. 3–4.

- CASELLI, G.*: A demográfia oktatása: néhány prioritás az IUSSP munkacsoportja szerint.
- BURCH, T.K.*: A demográfia oktatása: tíz alapelv és két alap.
- PALLONI, A.*: A demográfia oktatásának újragondolása: új kihívások és lehetőségek.
- BURCH, T.K.*: A demográfia alapjainak oktatása: a család és a termékenység modell-szerű megközelítése.
- GOLDMAN, N.*: Az egészség bevonása a demográfia gyakorlatába.
- SIMMONS, A.–PICHE, V.*: A migráció és a globalizmus oktatása.
- GOLINI, A.*: Az öregedés demográfiájának oktatása.
- PRESSER, H.B.–DAS, M.B.*: A nemek középpontba állítása a demográfiai gyakorlatokban: előnyök és nehézségek.
- CAREY, J.R.*: A biodemográfia bevonásának fontossága a demográfiai curriculumba.

JOURNAL OF MARRIAGE AND THE FAMILY
 az USA Családi Kapcsolatok Nemzeti Tanácsának folyóirata
2002. No. 4.

- MELZER, S.A.*: Nem, munka és munkahelyi erőszak: a férfiak munkahelyi erőszakának túlszordulása és a kompenzációs erőszak.
- BROWNING, C.R.*: A kollektív hatékonyság kiterjedése: a társadalmi széttagoltság elméletének kiterjesztése a partnerek közötti erőszakra.
- ANDERSON, K.L.*: Elkövető vagy áldozat? A közeli partnerek közötti erőszak és a jólét közötti kapcsolat.
- HEYMAN, R.E.–SMITH SLEP, A.M.*: Vezethet-e a gyermekbántalmazás és a szülők közötti erőszak a későbbi családon belüli erőszakhoz?
- LEVIN, M.L.–XU, X.–BARTOWSKI, J.P.*: Az első szexuális élmény szezonális.
- GILLMORE, M.R.–ARCHIBALD, M.E.–MORRISON, D.M.–WILSDON, A.–WELLS, E.A.–HOPPE, M.J.–NAHOM, D.–MUROWCHICK, E.*: A tizenévesek szexuális magatartása: az ésszerű magtartás elméletének alkalmazhatóságáról.
- WADE, L.D.–DE LAMATER, J.D.*: A kapcsolat felbomlása, mint átmenet az életciklus állomásai között: a szexuális viselkedés hatásai.
- MUSICK, K.*: Tervezett és nem tervezett gyermekszülés a nem házas nők körében.
- KLUWER, E.S.–HEESINK, J.A.M.–VAN DE VLIERT, E.*: Munkamegosztás a szülővé válás időszakában: a méltányosság perspektívája.
- MULSOW, M.–CALDERA, Y.M.–PURSLEY, M.–REIFMAN, A.–HUSTON, A.C.*: Többdimenziós faktorok befolyásolják az anyák stresszes állapotát az első három év alatt.
- KOROPECKYJ-COX, T.*: A szülői státusz után: pszichológiai jólét a közép- és öregkorban.
- PORTERFIELD, S.L.*: Az anyák munkaválasztása, amikor fogyatékos gyermek van a családban.
- COLEY, R.L.–MORRIS, J.E.*: A szülők véleményének összehasonlítása az apai részvételtől az alacsony jövedelmű, kisebbségi családok körében.
- McBRIDE, B.A.–SCHOPPE, S.J.–RANE, T.R.*: A gyermek tulajdonságai, a neveléssel járó stressz és a szülők szerepvállalása: apák és anyák összehasonlítása.
- FOREHAND, R.–JONES, D.J.–BRODY, G.H.–ARMISTEAD, L.*: Az afro-amerikai gyermekek kezelése: az anya és a tanár depresszív szimptomáinak szerepe.
- RODGERS, K.B.–ROSE, H.A.*: Rizikó és rugalmassági faktorok a családi változásokat átélt serdülők körében.
- KNAPP, S.J.*: A családtudomány igazolása: a családtudományt támadó gyakorlat elemzése.
- EDWARDS, M.E.*: A jó tanácsok megtételének intézményes akadályai: észrevételek „A családtudományok igazolása” c. dolgozathoz.
- SANCHEZ, L.A.*: Mit akarnak a társadalmi konstruktivisták?
- LARSON, R.*: A társadalomtudomány építése. (Kéretik az összes figyelmeztetés elolvasása használat előtt, közben és után.)
- HIRSCHMANN, C.–MINH, N.H.*: Tradíció és változás a vietnami családi struktúrában a Vörös-folyó deltájában.
- KILLIAN, T.–GANONG, L.H.*: Ideológia, kapcsolat és kötelezettség az időskorúak gondozásában.

CROSNOE, R.-ELDER, G.G.Jr.: Életút átmenetek, generációs érdekek és a nagyszülő-unoka kapcsolatok.

2003. No. 1.

AMATO, P.R.-JOHNSON, D.R.-BOOTH, A.-ROGERS, S.J.: Folyamatosság és változás a házasságok minőségében 1980 és 2000 között.

KIECOLT, K.J.: Megelégedettség a munkával és a családi élettel: nincs bizonyíték a kulturálisan fordított kapcsolatra.

HAO, L.: A bevándorló családok magán támogatása és intézményi segítése.

JAGANNATHAN, R.-CAMASSO, M.J.: A család és a nem-házasság termékenysége: a politika hatásának rassz szerinti körülményei.

BARTFELD, J.: Az összeomlás után: szakadékok a gyermektámogatásban a támogatásban részesülők körében.

STEWART, S.D.-MANNING, W.D.-SMOCK, P.J.: Együttélés a férfiak körében az USA-ban: a gyermekek kérdése prioritást jelent?

McGINNIS, S.L.: Együttélés, randevúzás és a házasság érzékelt ára: a házasságra lépés modellje.

UMANA-TAYLOR, A.J.-FINE, M.A.: A házasság iránti elkötelezettség előrejelzése a „hispan” és „anglo” párok között.

EBLING, R.-LEVENSON, R.W.: Kik azok a házassági szakértők?

HARING, M.-HEWITT, P.L.-FLETT, G.L.: Tökéletesség, helytállás és minőség az intim kapcsolatokban.

SABATELLI, R.M.-BARTLE-HARING, S.: Az elszármazási családban szerzett tapasztalatok és a házaspárok közötti bánásmód.

KING, V.: Hagyaték a nagyszülők válásakor: következmények a nagyszülők és unokák kapcsolatára.

LIN, I-F.-GOLDMAN, N.-WEINSTEIN, M.-LIN, Y-H.-GORRINDO, T.-SEEMAN, T.: Nemi különbségek a felnőtt gyermekek nyújtotta szülői támogatásban Tajvanon.

INGERSOLL-DAYTON, B.-NEAL, M.B.-HA, J.-HAMMER, L.B.: A gyermeki egyenlőség átalakulása a szülők gondozása idején.

HOFFERTH, S.L.-ANDERSON, K.G.: Egyformák az apukák? Biológia versus házasság, mint a szülői gondoskodás alapja.

UMBERSON, D.-ANDERSON, K.L.-WILLIAMS, K.-CHEN, M.D.: Kapcsolat-dinamika, érzelmi állapot és családi erőszak: a stressz és a férfiak perspektívái.

GRZYWACZ, J.G.-BASS, B.L.: Munka, család és mentális egészség: a család- munka kapcsolat különböző modelljeinek tesztelése.

POPULATION

a Francia Nemzeti Népeségtudományi Intézet folyóirata

2002. No. 3.

McDONALD, P.: A termékenység fenntartására irányuló intézkedések: a lehetőségek skálája.

GAUTHIER, A.: Családpolitika az iparilag fejlett társadalmakban: van-e konvergencia.

EKERT-JAFFÉ, O.–JOSHI, H.–LYNCH, K.–MOUGIN, R.–RENDALL, M.: Termékenység, a születések időzítése és szociális környezete Franciaországban és Nagy-Britanniában: szociálpolitika és társadalmi-foglalkozási polarizáció.

SIGLE-RUSHTON, W.–McLANAHAN, S.: Jobb vagy rosszabb? A házasság, mint a szegénységből menekülés eszköze az Egyesült Államokban.

No. 4–5.

MESLÉ, F.–VALLIN, J.: Hogyan javítsuk a halandósági tábla pontosságát az idősebb életkorokban.

MERLE, P.: Az iskolázottsági egyenlőtlenségek kiegyenlítése vagy fokozása? A tanulmányok tartamának változása Franciaország példáján (1988–1998).

VANDERMEERSCH, C.: A 6 évesnél fiatalabb, gondozás alá helyezett gyermekek Szenegálban, 1992–1993.

POPULATION AND DEVELOPMENT REVIEW

az Amerikai Népesedési Tanács folyóirata

2002. No. 4.

SMIL, V.: A húsfogyasztás: fejlődés, szokások és következmények.

KOHLER, H-P.–BILLARI, F.–ORTEGA, J.A.: A legalacsonyabb termékenység fenyegetése a 90-es években, Európában.

BOTEV, N.: A családok etnikai összetétele Oroszországban 1989-ben: bepillantás a szovjet „nemzetiségi politikába”.

LUKE, N.–WATKINS, S.C.: A fejlődő országok elitjének reakciói a nemzetközi népesséspolitikára.

CAMPBELL, C.D.–FENG, W.–LEE, J.Z.: Átmenet előtti termékenység Kínában.

ZHAO, Z.: Termékenység-szabályozás Kína múltjában.

ARNOLD, F.–KISHOR, S.–ROY, T.K.: Nemek szerint szelektív abortuszok Indiában.

POPULATION RESEARCH AND POLICY REVIEW

a KLUWER Akadémiai Kiadó és a Déli Demográfiai Egyesület folyóirata

2002. No. 4.

SAJEDA, A.–LLOYD, C.B.: A nők élete és a gyors termékenységcsökkenés: néhány tanulság Bangladesből és Egyiptomból.

- MORGAN, S.P.–PARNELL, A.M.*: A terhességek kimenetelére gyakorolt hatások az Észak-Karolinai Abortusz Alapnál.
THOMAS, K.J.A.: Fejlesztési projektek és a népesség önkéntes elköltözése: A Világ-bank kísérlete korábbi tévedések korrigálására.
STECKLOV, G.: A rokonság gazdasági kötelességei Elefántcsontparton.

2002. No. 5.

- SHORT, S.E.–KIROS, G-E.*: Férjek, feleségek, fiaik és leányaik: termékenységi preferenciák és a fogamzásgátlás iránti igény Etiópiában.
SSENGONZI, R.–DE JONG, G.F.–STOKES, C.S.: A nők vándorlásának hatása a csecsemők- és gyermekek továbbélésére.
HOFFERTH, S.L.–STANHOPE, S.–HARRIS, K.M.: A létező jólét a kilencvenes években: befolyásolja a szociálpolitika a kedvezményezettek magatartását?

POPULATION STUDIES

A Londoni Közgazdasági Főiskola Népeségvizsgáló Bizottságának folyóirata

2002. No. 3.

- MURPHY, M.–KNUDSEN, L.B.*: A termékenység generációk közötti átadása a korabeli Dániában: a testvérek számának, a születési sorrendnek és a nemnek a hatásai.
VALLIN, J.–MESLE, F.–ADAMETS, S.–PYROZHKOV, S.: Egy új becslés Ukrajna népességfogyására az 1930-as és '40-es évek krízisei alatt.
ZIMMER, Z.–MARTIN, L.G.–CHANG, M-C.: Változások a funkcionális fogyatékoság és a továbbélés terén a legidősebb tajvaniak körében, 1933, 1996 és 1999.
VAN POPPEL, F.–SCHELLEKENS, J.–LIEFBROER, A.C.: Vallási különbségek a csecsemő- és gyermekhaladóság terén Hollandiában, 1855–1912.
DAVIS, B.–STECKLOV, G.–WINTERS, P.: Mexikó vidéki területeiről kiinduló belföldi és nemzetközi vándorlás: a hálózati struktúra és az összetétel hatásainak különválasztása.
ZULU, E.M.–DODOO, F.A.A.–CHIKA-EZEH, A.: Szexuális kockázat nairobi lepusztult negyedeiben, Kenya, 1993–1998.
BOOTH, H.–MAINDONALD, J.–SMITH, L.: A Lee-Carter elmélet alkalmazása a változó-csökkenő halandóság viszonyai között.

POPULATION TRENDS

az Egyesült Királyság Nemzeti Statisztikai Hivatalának folyóirata

2002. No. 3.

- DUNCAN, C.–CHAPPELL, R.–SMITH, J.–CLARK, L.–AMBROSE, F.*: Az évenkénti évközepi népesség továbbszámításának új alapokra helyezése Angliában és Walesben.
SHAW, C.: Népeség-előreszámítási variánsok az Egyesült Királyságra és alkotórészeire.

- BHROLCHÁIN, M.–WILSON, T.–SIGLE-RUSHTON, W.*: Helyi házassági-piacok Nagy-Britanniában? Mennyire eltérőek?
- SMALLWOOD, S.*: A gyermekvállalás időzítése terén észlelt változások hogyan hatnak a termékenység becslésére Angliában és Walesben.
- HASKEY, J.*: Egyszülős családok és az azokban élő eltartott gyermekek Nagy-Britanniában.

ZEITSCHRIFT FÜR BEVÖLKERUNGSWISSENSCHAFT

a Német Szövetségi Népeségtudományi Intézet folyóirata

2002. No. 1.

- ROLOFF, J.–SCHWARZ, K.*: 2001. évi beszámoló Németország népesedési helyzetéről, beleértve a „B. A külföldi népesség társadalmi-gazdasági összetétele” c. részt.
- WINGEN, M.*: Újabb érvek a demográfiailag tudatos családpolitika mellett.
- DORNSEIFF, J.-M.–SACKMANN, R.*: A modernizáció és a tradíciókhoz való visszatérés között: a keletnémet nők családalakítási szokásainak átalakulása a második gyermek születésének példáján.
- HAUG, S.*: A fiatal felnőttek családi állapota, iskolai végzettsége és kereső tevékenysége. Az etnikai és nemi egyenlőtlenségek vizsgálata. A Szövetségi Népeségkutató Intézet integrációs felmérésének első eredményei.

2002. No. 2.

- DIEHL, C.*: A hosszabb idejű hazalátogatás hatása a tanulmányi eredményekre a török és olasz eredetű diákok körében.
- GÄRTNER, K.*: Differenciális halandóság – a várható élettartam felvétel eredményei.
- SCHULZ, E.*: A demográfiai változások hatása a népesség családi állapot szerinti összetételére. Az 1991–1999 közötti események és előrejelzés 2005-re.
- TEIBENBACHER, P.–HAAS, J.*: A demográfiai átmenet modellje – maga is átmeneti állapotban? Stájerország példája 1870 és 1914 között.